

Kolektiv onomastiků: Jaroslav David (Ostrava) 8 (JD), Žaneta Dvořáková (Praha) 15 (ŽD), Tereza Klemensová (Ostrava) 1 (TK), Martina Lobotková (Praha) 2 (ML), Jana Matušová (Praha) 3 (JM), Marie Nováková (Praha) 1 (MN), Martina Ptáčníková (Praha) 5 (MP), Soňa Wojnarová (Praha) 1 (SW)

ONOMASTICKÉ ZPRÁVY A POZNÁMKY

I. MIMOEVROPSKÁ ONOMASTIKA

1. *Names, A Journal of Onomastics*, 69, 2021, 3, 67 s., ISSN 0027-7738

Třetí číslo časopisu *Names* přináší 4 studie, 2 recenze a dále pak vzpomínku na prof. Edwina Davida Lawsona a jeho nekrolog. Vzpomínku napsal **Aaron Demsky** (Ramat-Gan) (s. 1–2), autorem nekrologu je **Thomas Gasque** (Vermillion) (s. 66–67). Úvodní studie se věnuje uživatelským jménům, pod nimiž se lidé přihlašují na finskou odnož ilegální internetové platformy darknet, aby si zde zakoupili psychotropní látky. Trojice autorů **Lasse Hämäläinen** (Tampere), **Ari Haasio** (Seinäjo) a **J. Tuomas Harviainen** (Tampere) shromáždila více než 1600 uživatelských jmen. Většinou se jedná o finská jména a jejich společným znakem je snaha zastřít skutečnou identitu osob, které se pod nimi skrývají (s. 3–15). Druhá studie se zabývá metodami pro určení gramatické kategorie rodu u antroponym ve španělském korpusu EsTenTen. Autorský kolektiv ve složení **Rogelio Nazar** (Valparaíso), **Irene Renau** (Valparaíso), **Nicolas Acosta** (Valparaíso), **Hernan Robledo** (Valparaíso), **Maha Soliman** (Valparaíso) a **Sofia Zamora** (Valparaíso) zaměřuje svou pozornost na rodná jména. Autoři představují metody pro určení rodu u rodných jmen na základě jejich společného výskytu s určitými slovy nebo gramatickými kategoriemi a připomínají, že tyto metody lze použít i v jinajazyčných korpusech (s. 16–27). **Jurgen Gerhards** (Berlín) a **Julia Tuppatt** (Berlín) věnují svou pozornost jménům potomků německých imigrantů (s. 28–40). Čínskými antroponymy se zabývá trojice autorů **Ziming Zhao** (Peking), **Xiaomeng Li** (Peking) a **Qinghua Chen** (Peking a Cambridge). Jejich výzkum je zaměřen kvantitativně a týká se rodných jmen i příjmení (s. 41–56). První číslo dále přináší recenzi sborníku *Naming, Identity, and Tourism* (jeho editory jsou Luisa Caiazzo, Richard Coates a Maoz Azaryahu) z pera **Iman Makeby Nick** (Flensburg) (s. 57–62). Autorem druhé recenze je **André Lapierre** (Ottawa), který ve svém příspěvku hodnotí antroponomastický lexikon Marca Picarda *Dictionary of French Family Names in North America* (s. 63–65). – MP

2. *Names, A Journal of Onomastics*, 69, 2021, 4, 56 s., ISSN 0027-7738

Závěrečné číslo 69. ročníku časopisu *Names* obsahuje 4 studie. První z nich je zaměřena na americká chrématonyma. Její autor **Michael D. Sublett** (Illinois) analyzuje jména firem, v jejichž názvu je obsaženo choronymum *Corn Belt* (*Kukuříčný pás*), kterým se tradičně označuje oblast ve středozápadní části Spojených států amerických, kde je od 50. let 19. století převládající plodinou kukuřice (s. 1–12). **Dan Zhao** (Čchang-ša) se ve svém příspěvku věnuje jménům čínských pochutin konzumovaných ke svačině (s. 13–20). Studie **Mahmouda Afrouze** (Isfahán) je zaměřena na antroponyma v překladech Koránu do angličtiny. Autor podrobně přibližuje strategie, které jednotliví překladatelé při převodu jmen volí (s. 21–29). **David Blair** (Sydney) a **Jan Tent** (Canberra) se zabývají typologií australských toponym (s. 30–47). Po studiích následují recenze. Autorkou první z nich je **Dorothy Dodge Robbins** (Ruston), která posuzovala knihu *The Life of Guy: Guy Fawkes, the Gunpowder Plot, and the Unlikely History of an Indispensable Word* od Allana Metcalfa (s. 48–50). Druhou recenzí je potom příspěvek, který napsala **Maggie Scott** (Manchester) o sborníku *Rhetorics of Names and Naming* (jeho editorem je Star Medzerian Vanguri) (s. 51–54). Čtvrté číslo uzavírá zpráva o ocenění nejlepšího článku 68. ročníku časopisu *Names* z pera **Iman Makeby Nick** (Flensburg) (s. 55–56). – MP

3. *Names, A Journal of Onomastics*, 70, 2022, 1, 76 s., ISSN 0027-7738

V prvním čísle tohoto ročníku časopisu *Names* najdeme 4 studie. **Yliana V. Rodríguez** (Montevideo/Leiden) se zabývá toponymii Falklandských ostrovů. Vyvrací zažité tvrzení, že se na ostrovech nevyskytují žádná toponyma španělského původu, a věnuje pozornost španělským jménům vzniklým po roce 1833 (s. 1–8). **Ainsley Hawthorn** (Saint John) analyzuje užívání španělského ženského jména *Juanita* na Newfoundlandu, kde španělsky mluví pouze zanedbatelné procento obyvatel. Autorka se domnívá, že rozšíření jména *Juanita* souvisí s oblibou stejnojmenné balady vzniklé v 19. století (s. 9–18). **Jarmo Harri Jantunen** (Jyväskylä), **Terhi Ainiala** (Helsinki), **Salla Jokela** (Tampere) a **Jenny Tarvainen** (Jyväskylä) zaměřují svou pozornost na užívání tří finských toponym: *Helsinki*, *Espoo* a *Vantaa*. Ve svém výzkumu využívají poznatky z korpusové lingvistiky, stejně jako i data z geografických informačních systémů (GIS) (s. 19–39). **Nguyen Viet Khoa** (Hanoj) se ve svém příspěvku zamýšlí nad sémantikou vlastních jmen (s. 40–49). První recenzi napsala **Christine DeVinne** (Cleveland). Zhodnotila v ní vizuálně pozoruhodnou knihu *A History of the Twentieth Century in 100 Maps* od dvojice kartografů Tima Bryarse a Toma Harpera (s. 50–52). **Paul Woodman** (Londýn) věnoval pozornost publikaci *Names and Naming: Multicultural Aspects* (editoři Oliviu Felecan a Alina Bugheșiu), která přináší do onomastiky téma multikulturalismu a s ním související otázky mnohojazyčnosti či pojmenování ve vztahu k utváření identity (s. 53–56). Po studiích následuje zpráva od **Iman Makeby Nick**

(Flensburg), v níž autorka shrnuje výsledky ankety o jméno roku 2021 (s. 57–73). **Iman Makeba Nick** (Flensburg) napsala i závěrečný nekrolog Allana Metcalfa (s. 74–76). – MP

4. Adam Dolgins: Velká kniha rock´n´rollových jmen. Překl. M. Janeček. Praha: Volvox Globator, 2019, 239 s., ISBN 978-80-7511-487-7

Slovník jmen rockových kapel bohužel v úvodu neodhaluje, jakým způsobem autor historiky o názvech kapel sbíral, kniha neobsahuje ani žádnou bibliografii, kde by byly uvedeny zdroje.

Slovník je řazen abecedně. U každé kapely je uveden i rok založení a jsou zmíněny i případné změny názvů. Motivace pro vznik pojmenování kapel je velice různorodá. Jména mohou být aluzemi na jména jiných kapel (např. *The Ants* ‚mravenci‘ měl být odkaz na *The Beatles* ‚brouci‘), někdy jsou dokonce i přebírána jména kapel rozpadlých (např. *Judas Priest*, *Kingsmen*). Inspirací pro pojmenování se mohlo stát např. jméno ulice (*The Knickerbockers* podle Knickerbocker Avenue v jejich rodném Bergenfieldu), či jiné urbanonymum (např. *Graham Central Stadion* je prý hříčkou na stanici Grand Central Stadion v New Yorku), chrématonymum (např. *Good Charlotte* podle titulu dětské knížky), zoonymum (*Flipper* podle delfína z televizního seriálu), antroponymum (např. *Sigur Rós* z islandského ženského jména Sigurrós podle sestry zpěváka), apelativum (např. *Poison* – protože „lidi vždycky tvrdili, že rock´n´roll otravuje mládež Ameriky“). O některých jménech se dlouho uvažovalo, jiná byla okamžitým nápadem a vznikla více méně náhodou. Skupina *Journey* dokonce vyhlásila v rádiu soutěž na výběr jména, ale návrhy prý byly nepoužitelné. I po stránce formální jsou názvy kapel velice originální, jedná se např. o pouhé písmeno (např. *X*), o akronyma (např. *ABBA* – z prvních písmen jmen členů kapely Agnetha, Björn, Benny a Anni-Frid, zároveň je to jméno švédské továrny na rybí konzervy), složeniny (např. *Jamiroquai* z jam ‚setkání hudebníků‘ + jména indiánského kmene Iroquis ‚Irokézové‘) atd., objevují se též různé grafické obměny (např. *P!NK*, *CHVRCHES*). – ŽD

II. INDOEVROPSKÁ ONOMASTIKA (mimo slovanskou)

5. Namenkundliche Informationen, 112, 2020, 456 s., ISSN 0943-0849

Toto vydání vyšlo v roce oslav 30. výročí vzniku Deutsche Gesellschaft für Namenforschung a zároveň v době počínající covidové pandemie. **Michael Prinz** (Uppsala) a **Inga Siegfried-Schupp** (Curych) v úvodním slově kladně hodnotí skutečnost, že i přes ne zcela příznivé okolnosti se tentokrát podařilo vydat obsáhlé a rozmanité číslo (s. 9–10). V první stati se **Simone Berchtold** (Curych) a **Linda Steiner** (Curych) zabývají toponymy v kantonu St. Gallen ve Švýcarsku,

který představoval od pozdní antiky do vrcholného středověku oblast jazykového kontaktu, neboť se zde mísily vlivy románštiny a staré horní němčiny. Autorky ukazují, jak se původní románská toponyma adaptovala do současné švýcarské němčiny a nastiňují problémy, s nimiž se onomastikové potýkají při výzkumech zeměpisných jmen z oblastí jazykového kontaktu (s. 13–44). **Harald Bichlmeier** (Jena) analyzuje bavorská oikonyma *Würgau*, *Gleußen*, *Feuln*, *Marktzeuln* a *Wirbenz* a anoikonyma *Külmnitz*, *Külmitz* a *Leubnitz*. Doposud se předpokládalo, že se jedná o původem slovanská jména. Po roce 2016 se začaly objevovat teorie, které ukazovaly spíše na západogermánský původ daných jmen. Bichlmeier se k nim staví kriticky a u většiny toponym dochází k závěru, že jsou spíše slovan-ského původu (s. 45–94). Literárněonomastické zaměření má příspěvek **Richarda Brüttinga** (Herborn). Brütting se věnuje symbolice antroponym v románu Bernharda Schlinka *Der Vorleser* (česky *Předčítač*) (s. 95–120). **Alois Dicklberger** (Pasov) a **Wolfgang Janka** (Řezno) představují společný projekt Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Univerzity v Pasově, který se zaměřil na rozdíly i podobnosti v místních i osobních jménech, s nimiž se lze setkat v oblastech při staré obchodní stezce mezi Pasovem a Českými Budějovicemi (s. 121–142). **Pepe Droste** (Münster) zpracovává téma oslovení v sociální interakci. Věnuje se jak oslovení rodným jménem či přezdívkou, tak i oslovení prostřednictvím apelativa, které je např. vyjádřením příbuzenského vztahu. Droste sbíral svá data v německy mluvících rodinách (s. 143–172). **Martin Hannes Graf** (Curych) a **Tobias Roth** (Curych) představují internetovou stránku <http://ortsnamen.ch>, jejímž cílem je shromáždit data z regionálních toponymických výzkumů a publikovat je v internetovém prostředí. V nedávné době se tato platforma rozšířila o data ze zcela nových zdrojů a díky přidání francouzštiny se stala dvojjazyčnou. Daná webová stránka představuje důležitý mezinárodní portál pro badatele nejružnějších vědních oborů, stejně jako i informační bázi pro širokou veřejnost (s. 173–186). **Susanne Günthner** (Münster) se zabývá komunikací prostřednictvím SMS zpráv i přes aplikaci WhatsApp. Günthnerová si všímá, že účastníci komunikace přestávají používat zájmeno *ich* (já), ale hovoří o sobě stále častěji ve třetí osobě (s. 187–212). **Karlheinz Hengst** (Lipsko) analyzuje lužickosrbská toponyma s komponentem *-grod*. Zabývá se výzkumnou otázkou, zda se tato jména ve všech případech vztahovala k nějakému hradu či tvrzi, a vychází při tom z nejnovějších archeologických poznatků (s. 213–218). **Mirjam Kilchmann** (Curych) zaměřuje svou pozornost na toponyma. Věnuje se těm místním jménům, která se v soustavě švýcarských toponym vyskytují několikrát, tj. vztahují se alespoň ke dvěma obcím. Kilchmannová o takových jménech mluví jako o toponymických dvojčatech nebo víceročatech a uvažuje nad jejich možnou klasifikací, která by odpovídala tradičnímu třídění homonym v apelativní sféře jazyka (s. 219–248). **Bernd Koenitz** (Lipsko) navrhuje nový výklad jména bývalé saské vsi *Magdeborn*, které se doposud vykládalo z toponyma (jména hradu) *Medeburu*. Na základě analýz středověkých

pramenů, zejména pak kroniky Dětmara Merseburského Koenitz předpokládá, že nejstarší forma oikonyma zněla **Medoborbe* ve významu ‚les medových borovic‘. Tato forma však mohla vzniknout i z ještě staršího **Medjiborbe*/**Medziborbe*, tj. ‚mezi borovými lesy‘ (s. 249–292). Příspěvek **Volkera Kohlheima** (Bayreuth) je literárněonomastický. Autor analyzuje jména v novele E. T. A. Hoffmanna *Die Königsbraut* a shledává u nich vysokou míru disonance (s. 293–310). **Daniel Krois** (Mohuč) se věnuje německým humanistickým jménům zakončeným na *-us* a *-ius* (s. 311–334). **Irene Rettig** (Lucern) zaměřuje svou pozornost na toponyma ve středním Švýcarsku, zejména pak na ta, která jsou zakončena na *-guet* a *-hof*. Představuje korpus toponym vzniklý v rámci projektu *Luzerner Namenbuch*, jehož cílem je vytvořit sbírku současných i historických místních i pomístních jmen v oblasti Lucernu (s. 335–374). **Corinna Salomon** (Videň) zkoumá antroponyma v rétských jmen v minulosti v oblasti východních Alp. Dokládá, že systém rétských jmen byl dvoučlenný. Skládal se z rodného jména a příjmení, které bylo zakončeno sufixem *-nu* nebo *-na*. Salomonová analyzuje nejprve jména v rétských nápisech a posléze i rétská jména v římských nápisech (s. 375–408). Saská toponyma v diachronním pohledu studuje **Walter Wenzel** (Lipsko). Ve svém příspěvku si všímá, že některá oikonyma v oblasti města *Rochlitz* (*Rochlice*) mají své ekvivalenty v české, moravské a slezské toponymii (např. *Lunzenau* – *Loučná*) (s. 409–418). **Christian Zschieschang** (Chotěbuz) se zaměřuje na anoikonyma. Připomíná, že pomístní jména není možno studovat izolovaně, nýbrž s přihlédnutím k dějinám společenství, které je užívalo a užívá. Upozorňuje na skutečnost, že v trojpolním systému hospodaření, který ve střední Evropě převládal až do 19. století, museli rolníci pomístní jména nutně používat, aby přesně identifikovali dané místo. Zschieschang dále analyzuje anoikonyma vzniklá v souvislosti s přerozdělováním půdy v 19. století (s. 419–450). – MP

6. Maďarská monografie o propriích ve slovnících

Tamás Farkas – Mariann Slíz (eds.): *Tulajdonnevek és szótárak*.

Budapešť: ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2020, 243 s., ISBN 978-963-489-236-6

Kolektivní monografie zaměřená na problematiku vlastních jmen a lexikografie přináší 14 studií. **Tamás Farkas** (Budapešť) shrnul dosavadní přístupy k této problematice v maďarské lexikografii i onomastice, podal výčet různých informací, které se u proprií ve slovnících vyskytují, zabýval se i strukturou a vytvářením specializovaných slovníků onym a zdůraznil výhody on-line slovníků (s. 11–36). **Károly Gerstner** (Budapešť) se zaměřil na propria v historických a etymologických slovnících (s. 39–52). **Dezső Juhász** (Budapešť) představil vlastní jména v jazykových atlasech a v nářečních slovnících, v nichž je možné nalézt anoikonyma i antroponyma, vzácně též např. zoonyma (s. 53–62). **Attila Mártonfi** (Budapešť) sledoval vývoj uvádění vlastních jmen v pravidlech maďarského pravopisu (s. 63–91).

Zsuzsanna Fábián (Budapešť) zkoumala propria ve slovnících italsko-maďarských (s. 95–107). **Anikó Szilágyi-Kósa** (Budapešť) si pro svůj výzkum zvolila specifický druh slovníků, totiž slovníky kultury, konkrétně anglické, americké, francouzské, německé a italské, sledovala, jaká vlastní jména se tu vyskytují a jak jsou vysvětlována (s. 109–130). **Éva Kovács** (Debrecín) soustředila pozornost na maďarské slovníky toponym, které se liší především tím, zda uvádějí zeměpisná jména jednotlivých sídel zvlášť, nebo jestli je hnízdují podle jejich morfologických charakteristik (s. 133–144). **János N. Fodor** (Budapešť) představil slovníky osobních jmen, jejichž vytváření má v Maďarsku dlouhou historii, dříve se však jednalo především o seznamy jmen bez etymologického výkladu (s. 145–164). **Mariann Slíz** (Budapešť) upozornila na metodologické chyby a další problémy některých slovníků osobních jmen sestavených nikoli onomastiky, ale laiky, na konci 20. a na začátku 21. století. Některé z nich jsou ezoterické, jiné jsou ideologické a kladou si za cíl potvrzení nacionalistických teorií o vzniku maďarštiny (s. 165–184). **Attila Benő** (Kluž) si všímal maďarských prvků ve slovnících rumunských toponym a antroponym (s. 187–197). **Ján Bauko** (Nitra) analyzoval maďarská vlastní jména v českých a slovenských propriálních slovnících, všímal si jejich výkladů i pravopisné adaptace jmen (s. 199–207). **Zsolt Sebestyén** (Nyíregyháza) se zabýval maďarskými proprii v ukrajinských slovnících, konstatoval, že historická maďarská toponyma jsou bohužel často z politických důvodů opomíjena (s. 209–219). **Barbara Bába** (Debrecín) představila slovník obecných geografických výrazů, který se může stát neocenitelnou pomůckou při výzkumu toponymie (s. 223–230). **Judit Takács** (Eger) se zaměřila na apelativizaci proprii a na definování takto vzniklých apelativ ve slovnících (s. 231–230). – ŽD

III. SLOVANSKÁ ONOMASTIKA (mimo českou)

7. **Dzyalo, 10, 21, počet stran neuveden, ISSN 1314-9067,** [on-line] <http://www.abcdar.com/magazine_XXI.php>

Studie v 21. čísle lingvistického bulharského časopisu *Dzyalo* byly věnovány 75. výročí narození již zesnulé bulharské onomastičky prof. Lilyany Dimitrové-Todorové (1946–2018).¹ Na její přínos vzpomněly v úvodu **Christina Dejkova** (Sofie) a **Krasimira Fučežieva** (Sofia). Následovalo sedm studií, z toho tři byly onomastické. **Georg Holzer** (Víděň) se zabýval složenými praslovanskými jmény osob i božestev, v nichž první část složeniny tvořilo sloveso (např. staroruské

¹ Její nekrolog z pera Ch. Dejkové jsme přinesli v AO 2019, 2, s. 300–301. Doc. Liljana Dimitrova-Todorova, DrSc., byla dlouholetou členkou naší redakční rady.

Sudislavъ, Kazimirъ, Stribog aj.). **Žaneta Dvořáková** (Praha) představila pomístní jména v Čechách, která byla odvozena od označení různých nadpřirozených bytostí (např. hastrman, víla, bludička apod.). Zatímco stará anoikonyma lze považovat za odraz lidové víry, novější jsou již jen romantickou aluzí, řada pomístních jmen též byla odvozena z osobních jmen, a s nadpřirozenými bytostmi tak přímo nesouvisí. **Nicolai Peitersen** (Lyngby) se věnoval anglickým toponymům, která byla odvozena z označení pro sýr nebo máslo (např. *Cheswick* a *Butterwick*).

Čtyři další studie pak byly zaměřeny na dialektologii a etymologii, tedy další oblasti, jimž se L. Dimitrova-Todorova věnovala. **Mariola Jakubowicz** (Varšava) se zabývala dvěma slovanskými lexémy z oblasti vyjadřování emocí, a to bulharským *нокрыса* a polským *skrucha*. **Žanna Ž. Varbot** (Moskva) se zaměřila na bulharský výraz *жодпелo* ‚horská soutěska‘ a také ‚špatné počasí s deštěm a větrem‘, z něž byla patrně odvozena nářeční slovesa s významy ‚silně vát‘ a ‚běžet‘. **Krasi-mira Fučežieva** (Sofia) analyzovala bulharský nářeční výraz *ваджия*, domnívá se, že je bulharského původu, a nejedná se tedy o přejímku z italštiny či turečtiny, jak se někdy uvádělo. **Corinna Leschber** (Berlín) hledala lingvistické i mytologické souvislosti bulharského apelativa *nāvi* ‚zlý duch‘ s praslovanským **nā wi* ‚mrtvé tělo‘. – ŽD

8. Voprosy onomastiki, 17, 2020, 2, 351 s., ISSN 1994-2400

Druhé číslo ruského časopisu *Voprosy onomastiki* z roku 2020 obsahuje 11 studií, 2 témata z aplikované onomastiky, 2 poznámky, 1 fórum. Informuje taktéž o mezinárodní onomastické konferenci „Name and Naming“, která probíhala od 3. do 5. září 2019 v rumunském Baia Mare.

Denis V. Kuzmin (Petrozavodsk) se zabývá možnostmi rekonstrukce předkřesťanských karelských antroponym, která mají vazby na původní obyvatelstvo teritoria a zároveň byla ovlivňována kontakty s ruskými jmény (s. 9–35). **Nikita S. Šišelov** (Moskva) věnuje pozornost teknonymům jakožto nedílné součásti tradičního antroponymického systému severních Athabasků, přičemž zjišťuje, že u některých skupin zůstávají v redukované formě stále živá (s. 36–58). **Valentin J. Gusev** (Moskva) hledá původ etnonyma Yuraki, používaného východními Nety jako endoetnonymum (s. 59–74). **Valery L. Vasiljev** (Velikij Novgorod) se zaměřuje na hydronyma povodí řeky Msty zakončená sufixem *-ka* (s. 75–106). **Elena E. Ivanova** (Jekatěrinburg) přináší ve svém příspěvku nový termín „fodionyma“ z latinského *fodere* (kopat) pro popis jmen souvisejících s těžbou (názyvy dolů, lomů, nerostných žil) a snaží se klasifikovat jména uralských dolů na těžbu drahých kamenů (s. 107–134). **Elena L. Berezovič** (Jekatěrinburg), **Irina T. Demkina** (Jekatěrinburg) a **Dmitrij V. Spiridonov** (Jekatěrinburg) jakožto autorský kolektiv analyzují vývoj deantroponyma Mariánské sklo v ruštině (Maryino steklo) s ohledem na jeho ekvivalenty v jiných jazycích (s. 135–165). **Hanna V. Vertijenko** (Kyjev) si jako téma vybrala jména dvou mytických ryb v avestánštině

v kontextu indoíránských jazyků (s. 166–185). Na jména klášterů a jmen z měst z nich odvozených se zaměřuje příspěvek **Tatjany V. Šmelevové** (Velikij Novgorod), podle autorky by měla být vyčleněna „eklezionomie“ (ecclesionymy) jakožto samostatná onomastická oblast (s. 186–200). Dle autorů **Romana V. Razumova** (Jaroslavl) a **Sergeje O. Gorjaeva** (Jekatěrinburg) je idea celoruské identity na úrovni ideologické, regionální i místní ukotvena v urbanonymech větších měst, konkrétně se pak zabývají daty z Jekatěrinburgu, Rybinsku a Jaroslavlí (s. 201–219). **Tatyana P. Romanova** (Samara) si vybrala aktuální téma reklamních názvů festivalů, maratonů, exhibicí, soutěží atd. (eventonyms) v regionu Samara (s. 220–240). **Irina V. Krjukova** (Volgograd) provedla analýzu 110 globálních jmen (toponym, antroponym, chrématonym) a všimla si změn jejich významu za poslední dvě desetiletí (s. 241–255). Studie aplikované onomastiky zahajuje kolektiv **Elena V. Arutjunova** (Moskva), **Elena V. Bešenkova** (Moskva) a **Olga E. Ivanova** (Moskva), který prezentuje řešení distribuce velkých a malých písmen u geografických názvu založené na analýze moderního ruského pravopisu (s. 256–277). **Igor A. Dambuev** (Ulan-Ude) se zabývá stejným tématem jako jeho kolegyně (s. 278–302). Mezi poznámky byl zařazen příspěvek od **Poliny A. Rožkov** (Jekatěrinburg) a **Marie E. Rut** (Jekatěrinburg) k tématu ergonym (s. 303–311) a příspěvek **Gulmira B. Madiyeva** (Almaty) a **Aigerim T. Aliakbarovové** (Almaty) o současných tendencích v kazašské antroponymii. Tématem fóra jsou patronymika jako symbol ruské kultury v podání **Borise J. Normana** (Minsk) a **Natálie Rajnochové** (Praha) (s. 323–336). – ML

9. Voprosy onomastiki, 17, 2020, 3, 358 s., ISSN 1994-2400

Třetí číslo časopisu Voprosy onomastiki za rok 2020 zahrnuje 14 studií a 1 poznámku. Informuje rovněž o 18. mezinárodní konferenci „Onomastics of the Volga region“ (339–343) a věnuje se lingvistce F. G. Chisamitdinové v souvislosti s jejími 60. narozeninami (s. 344–351).

V první studii se **Armen J. Petrosjan** (Jerevan) zabývá anagramem jména krále Artavasdese v arménském eposu Vipasank (s. 9–22). **Vladislav V. Alpatov** (Moskva) si vybral téma středověkých anglických přezdívek a přijímá se vztahem ke křesťanství, zmiňuje rovněž jejich paralely ke starým ruským jménům a přezdívkám (s. 23–50). Příspěvek **Luky Repanšeka** (Lublaň) se týká galského jména Loucita doloženého v oblasti Norica a Panonie, autor hledá paralely k podobným derivacím v keltské onymii (s. 51–64). **Nadežda V. Kabinina** (Jekatěrinburg) sleduje původ jihoslovanských příjmení s kmenem *Maur-* (např. Maur, Maurenko, Maurin, Maurinov atd.), odmítá jeho vazbu na ženské rodné jméno Mavra, ale přiklání se spíše k adaptaci ukrajinského kmene *Magur-* (s. 65–82). Dvojice **Maria V. Bobrova** (Petrohrad) a **Irina I. Rusinova** (Perm) zkoumá vlastní jména démonů v mytologických textech Permského kraje, zaměřuje se velmi konkrétně na jména duchů, kteří vstupovali do těla oběti a způsobovali onemocnění a často byli

v narativech personifikování (s. 83–103). **Olesja D. Surikova** (Jekatěrinburg) doplňuje mezery ve výzkumu vlastních jmen v třísvazkovém díle Jelpidifora Vasiljeviče Barsova, a to v oblastech etnonym, chrononym, theonym, hagianym či antroponym, zatímco dosud byla důkladně zkoumána pouze toponyma (s. 104–155). **Irina A. Kjuršunova** (Petrozavodsk) vychází při studiu deantroponymických karelských místních jmen z publikovaných i rukopisných zdrojů či z historických, geografických, etnografických popisů regionu (s. 156–185). **Richard Coates** (Bristol) si vybral téma pojmenování chorvatského ostrova Krk a začleňuje jej do středomořského a evropského kontextu (s. 186–208). **Jurij A. Dziccojty** (Vladikavkaz) se zaměřil na historický region Choch v Osetii, jehož existenci dokládají místní toponyma, folklor a etnografické zdroje (s. 209–225). **Jurij S. Kostylev** (Perm) hledá motivace proprií spojených s těžbou zlata na Uralu. Autor shromáždil 268 názvů pocházejících většinově z 18. a 19. století, přičemž některé jsou dosud používané (s. 226–240). Na oblast Uralu se zaměřila rovněž **Julia A. Krivoščapova** (Jekatěrinburg), jejíž příspěvek se zabývá neoficiálními pojmenováními kamenů, vycházejících často z toponym (s. 241–262). Příspěvek **Mariny V. Golomidové** (Jekatěrinburg) se týká propojení toponym s moderními marketingovými strategiemi, které se užívá zvláště u nových prostor bytových i nebytových, volnočasových či sportovních (s. 263–278). **Artur Galkowski** (Lodž) si všímá vzájemných vztahů mezi obchodními značkami a jejich slogany (s. 279–292). **Margarita A. Klimova** (Nižnij Novgorod) studovala virtuální přezdívky používané v online hrách, konkrétně ve velmi populární hře Dota 2 s rozsáhlou komunitou hráčů (s. 293–315). V rámci poznámky **Guzalija S. Chazieva** (Kazaň) zkoumala lokální varianty hagianyma Chyzir-Iljas, tatarského ochránce cest a cestovatelů (s. 316–324). – ML

10. Změny v urbanonymii v Nitře v období autonomie v letech 1938–1939

Róbert Arpáš (ed.): *Od demokracie k autoritárstvu. Ponitrie v období autonómie (1938–39)*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2021, 167 s., ISBN 978-80-558-1672-2

Historická monografie R. Arpáše o období po vyhlášení autonomie Slovenska v září 1938 přináší mimo jiné i příklady ideologického přejmenovávání ulic, zvl. těch, které odkazovaly k událostem či osobnostem Československa. Byly nahrazeny novými honorifikačními jmény, např. *Wilsonova ulica* a část *Masarykovy ulice* > *Hlinkova ulica*, *Benešovo námestie* > *Námestie Andreja Hlinku*, *Kupecká ulica* > *Ulica Martina Rázusa*, *Ulica 28. októbra* > *Ulica 6. októbra* atd. (s. 51). – ŽD

11. Monika Zumříková Kekeliaková: *Poézia Paľa Olivu*.

Levoča: Modrý Peter, 2021, 205 s., ISBN 978-80-8245-009-8

Monografie M. Zumříkové Kekeliakové je rozdělena do tří částí. V první se autorka věnuje kritické recepci poezie P. Olivy (vl. jm. Pavol Ušák) (s. 15–72), ve druhé interpretaci a poetice snu v jeho lyrice (s. 73–125), třetí část je pak onomas-

tická a nese název *Vlastné mená „múz“ a svätíc v poézii Paľa Olivu (Poetistická hra s vlastnými menami, jej rozvíjanie a prekonávanie)* (s. 126–171). V Olivově poezii můžeme dle autorky pozorovat zvýšenou koncentraci jmen světic a žen z bible, což souvisí s básnickovým vzděláním a s povoláním kněze. Autorka se zabývá archetypem *Marie* a *Evy* i jmény světic, které jsou součástí Olivovy spirituality a odvrácení se od světského života, velmi často se tyto postavy světic spojují s motivy květů. V další části se autorka věnuje jménům múz (např. *Džemma*, *Henna* aj.), které figurují především v básních o ztrátě lásky, o bolesti a umírání. Pozornost autorka věnuje také Olivově básni *V detskej nemocnici*, kde zaznívají jména umírajících dívenek. – ŽD

12. Teresa Pluskota: *Słownik nazw miejscowych i ich variantów od XVI do XVIII wieku. Województwo belskie, ruskie, wołyńskie, podolskie, braclawskie*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2019, 577 s., ISBN 978-83-8018-294-3

Teresa Pluskota shromáždila z dosud nepublikovaných archivních pramenů (berní seznamy, zemské desky, soudní řízení atd.) z 16.–18. století množství toponym a jejich variant. Ovlivněny byly přirozeně jazykem zápisu (polština, ukrajinština, ruština, latina) i písmem (latinka vs. cyrilice). Je v nich zřetelný vliv polštiny na ukrajinskou toponymii. Autorka si vedle variant (např. *Wiktorow/Wiktorów*) všímá i dublet (např. *Hnidawa/Gnidawa*, *Chrenowa/Chrzanowa* apod.) a vzniku hybridních názvů (např. *Hrodek*). Slovník je řazen abecedně podle jednotlivých obcí. – ŽD

13. Małgorzata Świącicka – Monika Peplińska (eds.): *Przestrzeń źródnicowana językowo kulturowo i społecznie miasto*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2020, 348 s., ISBN 978-83-8018-324-7

Polská kolektivní monografie se věnuje tématu zábavy ve městě i na venkově z pohledu jazykově-kulturního, literárního i onomastického. V onomastické části publikace prezentovala **Ewa Oronowicz-Kida** (Řešov) názvy polských kaváren, které byly motivovány zvířaty, např. *Miau Café*, *Kocie Oczy* apod. (s. 137–145). **Krzysztof Kolatka** (Bydhošť) měl příspěvek o jménech gastronomických provozoven (restaurací, barů, kaváren, čajoven) v Krajině. Zjistil, že převládají jednoslovné názvy polské nebo do polštiny adaptované (s. 146–164). **Agnieszka Myszka** (Řešov) se zabývala venkovními sportovními a kulturními akcemi a jejich názvy, z její analýzy vyplývá, že převažují pojmenování popisná a že organizátoři berou při vymýšlení názvu v potaz to, kdo je zamýšlený recipient (s. 165–179). **Henryk Duszyński-Karabasz** (Bydhošť) se věnoval názvům mužských soutěží krásy, např. *Gentlemen of the World* či *Mister Poland* (s. 183–192). **Piotr Tomasik** (Bydhošť) se na příkladech z Bydhošti zamýšlel nad názvy různých městských akcí (s. 193–201). – ŽD

- 14. Maria Czaplicka-Jedlikowska: *Antroponimia Bydgoszczy – dziedzictwo kultury miasta i regionu od XV do XVIII wieku, t. 1. Imiona*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, 2020, 525 s., ISBN 978-83-8018-211-9**

Maria Czaplicka-Jedlikowska navázala na svou předchozí publikaci o příjmech obyvatel Bydhošti *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy od II połowy XV wieku do I połowy XVIII wieku* z roku 1996. Ve své nové monografii se zaměřila na rodná jména. Vychází z bohatého archivního materiálu (např. závěti, soudní dokumenty, obchodní a účetní knihy, seznamy členů náboženských spolků apod.), který jí zároveň poskytuje historický, sociální, kulturní a náboženský kontext jmen. Ta přitom neanalyzuje pouze z hlediska lingvistického, ale právě v tomto širším rámci jakožto součást nehmotného kulturního dědictví. Součástí monografie je i rozsáhlý index se všemi nashromážděnými podobami rodných jmen od 15. do 18. století. – ŽD

IV. ČESKÁ ONOMASTIKA

- 15. Dvě publikace k poznání pojmenovávání společensky deklasovaných vrstev obyvatel**

Hanka Tlamsová: *Lexikon světem jdoucích A–K*. Brno:

Nakladatelství PhDr. Ivo Sperát, 2020, 328 s., ISBN 978-80-87542-35-4

První díl genealogického lexikonu obsahuje informace nejen o tzv. světských, kteří jezdili s cirkusy a provozovali pouťové atrakce, ale zahrnuje pod pojem „světem jdoucí“ i další kočovné profese, např. brusiče, handlíře, kramáře, loutkoherce, gymnasty, cestující fotografy či majitele pojízdných kin apod. Lexikon obsahuje záznamy z 18. až 20. století, vždy s odkazy na příslušné matriky. Autorka uvádí pouze rody, u nichž měla dostatečné množství záznamů a kde bylo možné najít jasné příbuzenské vazby na ostatní. Z těch nejznámějších jmenujme např. rody Berousek, Kludský či Kočka. U každého rodu se dozvídáme jeho původ, různé formy zápisu rodinného jména, s nimiž se můžeme v záznamech setkat, nejstaršího dohledaného světem jdoucího předka a dále jeho děti a děti jeho dětí atd.

Jan Vyhlička: *Lexikon nedotknutelných. 2. přeprac. vydání*. Brno:

Nakladatelství PhDr. Ivo Sperát, 2020, 753 s., ISBN 978-80-87542-31-6

V úvodních kapitolách nás autor seznamuje s životem tzv. nedotknutelných a s profesemi, které vykonávali. Následuje výčet jednotlivých rodů. Každý rod má svou vlastní kapitolku, v níž najdeme matriční záznamy narozených dětí, mapku výskytu, různé varianty zápisu příjmení. Velká pozornost je v lexikonu věnována zvl. katům a hrdelnímu právu (samozřejmě nechybí slavný rod Mydlář). Publikace obsahuje i abecedně řazený seznam měst a vesnic, kde stály katovny, pohodnice

a birdovny, a jsou tu uvedeni v časové ose mistři popravčí, pohodní nebo biřici, kteří zde působili. – ŽD

16. Jiří Glonek: *Na Jeseníky! O putování jesenickými horami, turistických bedekrech a mapách do roku 1945.* Olomouc:

Vědecká knihovna v Olomouci, 2020, 575 s., ISBN 978-80-7053-327-7

Monografie Jiřího Glonka sleduje rozvoj turistiky na Jesenícku (v oblasti pohorí Hrubý a Nízký Jeseník, Rychlebské hory a Králický Sněžník) v období zhruba od roku 1880 do roku 1945. Autor přitom vychází z archivního materiálu, čerpá z literatury české i německé, z turistických map a bedekrů, ale i deníků, dobové publicistiky apod. Text je bohatě doplněn obrazovým materiálem, a to mimo jiné rovněž výřezy různých mapových děl, které tak umožňují vhled do vývoje zeměpisných názvů. Pro diachronně vedený výzkum turistického názvosloví je stěžejní částí poslední kapitola, která obsahuje soupis všech turistických map a průvodců po Jesenícku do roku 1945, včetně údajů o vydáních, uložení a dodatečných poznámek. Za zmínku také stojí místopisný rejstřík současných toponym obsahující i jejich různé varianty, včetně těch okazionalních – pro *Praděd* se zde objevuje až 11 forem (vedle německého *Altvater* např. *Vaterberg*, *Sněžka*, *Neisser Schneeberg* aj.), samotný text jich pak nabízí více. Kniha je určena široké veřejnosti, citace ze zdrojových německých dokumentů jsou proto většinou překládány, nicméně ne vždy je z textu patrné, jaká byla přesná podoba uváděného toponyma. Autor často používal s ohledem na čtenáře a z důvodu snadné orientace současné české formy, případně meziválečné počeštěné varianty (*Fryšvaldov* místo *Jeseník*, *Fryšberk* místo *Žulová*) a historické německé uváděl do závorek, ovšem ne zcela systematicky. Monografie obsahuje příklady etymologizování spisovatelů-turistů, jejich domněnky a komentáře ke jménům obecně. Přehled turistických příruček z počátku 20. století přináší i příklady výsledků jazykového kontaktu a první pokusy českých autorů o překlady německých názvů motivované poválečným prvorepublikovým nacionalismem. Setkáváme se tak se jmény *Ovčín* (dnes *Ovčárna*, něm. *Schäfferei*), *Švýcarsví* (dnes *Švýcárna*, něm. *Schweizerei*) či *Harik* (dnes *Čertovy kameny*, něm. *Harrichstein*). – TK

17. Eva Novotná – Mirka Trögllová Sejtková – Miroslav Čábelka – Josef Paták: *Aretinova mapa Českého království.* Praha: Karolinum, 2021, 241 s., ISBN 978-80-246-4797-5

Projekt *Monumenta Cartographica Bohemiae* se téměř po století dočkal svého oživení, a to edicí Aretinovy mapy. Třetí nejstarší mapa Českého království, po mapě Klaudyánově (1518) a Crigingerově (1568), připisovaná Pavlu Aretinovi z Ehrenfeldu, poprvé vyšla v roce 1619 a v průběhu následujících 150 let celkem ještě třikrát. Kolektivní monografie kromě faksimile 2. vydání mapy (1632) přináší i několik tematických studií věnovaných mj. srovnání jednotlivých vydání mapy

a jejím ohlasům v dalších kartografických dílech, přesnosti a způsobu zaměření nebo figurální výzdobě. Z onomastického hlediska jsou nejzajímavější kapitola *Mistopis a druhé vydání Aretinovy mapy* (s. 39–45) a rejstříky toponym. U druhého vydání z roku 1632 se totiž dochoval abecední rejstřík 1157 zeměpisných jmen, a to včetně jejich německých variant. Tento soubor je základem tří tabulkových příloh, jež tvoří polovinu rozsahu edice (s. 119–235). Rejstříkové podoby názvů jsou uspořádány do srovnávacích tabulek s podobami toponym od prvního do čtvrtého vydání, včetně uvedení současného názvu (tabulka 1). Tabulka 2 porovnává názvy v 1. vydání se „sestrami“ – soudobými kartografickými zachyceními Čech – augsburskou mapou Wilhelma Zimmermanna (1619) a amsterodamskou mapou Egidia Sadelera (1620). Třetí tabulka pak přináší seznam 54 hydronym, po sídelních jménech nejpočetnější skupiny toponym, uvedených ve všech vydáních Aretinovy mapy i jejích „sestrách“.

Autorky a autoři edice jsou geografové a kartografové, což je zárukou fundovaného zpracování dat i popisu díla z hlediska uvedených disciplín. U tak významného pramene však v týmu, a to je výtka k edici, chyběli historik raného novověku a onomastik. Ten první by určitě přispěl komplexnější úvodní kapitolou o kontextu vzniku mapy – úvodní studie na dané téma (s. 11–22) je zbytečně učebnicově výkladová a nová fakta nebo souvislosti nepřináší. Přítomnost onomastika v kolektivu autorů by edici pramene posunula výrazně dál – nabídla by totiž interpretaci proměn podob zeměpisných jmen v kontextu vývoje české toponymie. O tom, že to je velmi užitečné, svědčí např. kapitola *Komenského mapa Moravy z r. 1627 po stránce onomastické*, jíž Rudolf Šrámek přispěl k vydání kartografického díla v rámci 1. svazku *Díla Jana Ámose Komenského* (1969, s. 243–265). – JD

18. Václav Cvrček – Zuzana Laubeová – David Lukeš – Petra Poukarová – Anna Řehořková – Adrian Jan Zasina: *Registry v češtině*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020, 234 s., ISBN 978-80-7422-754-7

Monografie *Registry v češtině* je pokusem o návrh modelu moderní, na kvantitativním přístupu a korpusových datech založené stylistiky češtiny, která se neopírá o vnější charakteristiky textu, včetně a priori deklarovaného žánru, dle něhož jsou texty přiřazovány ke konkrétnímu stylu, ale postupuje opačně. Texty se na základě sdílených jazykových charakteristik shlukují do registrů. Kniha vychází z multidimenzionální analýzy (MDA), která byla rozpracována americkým lingvistou Douglasem Biberem. Dvoustupňovým redukčním procesem pro texty typických rysů autoři dospěli od 137 k 8 základním kritériím podstatným pro klasifikaci českojazyčných komunikátů.² V primárním souboru jsou jako pragmatické rysy

² Podrobněji k použité metodologii recenze Místecký, M. – Kubát, M. (2021): Přepište dějiny české stylistiky: Registr je nový styl. *Naše řeč*, 104, 3, s. 184–189.

uvedeny dvě skupiny proprií. Jedná se o PROPT: toponyma a PROPA: antroponyma. Rys PROPT je popsán následovně: „Vyšší frekvence toponym signalizuje potřebu přesně a jasně identifikovat konkrétní lokace z důvodu nepřítomnosti adresáta. Původce textu si tedy v takové situaci nevystačí s adverbii typu *tam*, *sem* apod. Je to rys vázaný spíše na texty psané.“ Rys PROPA autoři charakterizují takto: „Jména osob jsou užívána běžně v každém typu textů. Pro neformální komunikaci dialogickou je příznačná i nižší frekvence, či dokonce absence vlastních jmen, neboť komunikující osoby sdílejí stejné časoprostorové zakotvení, a není nutné se vzájemně oslovovat, sdílený kontext a společné znalosti umožňují osoby neúčastníci se přímo komunikace označovat jiným způsobem než jménem, případně se jméno objeví jednou a pak je nahrazováno zájmenem“ (s. 62–63). Propriální rysy se pro-sazují v dimenzi 4 (polytematický vs. monotematický), konkrétně PROPT jako rys polytematičnosti, a v dimenzi 6 (obecný vs. konkrétní), kde se na pólu konkrétnosti uplatňují jak toponyma, tak antroponyma. Z onomasticko-morfologického hlediska je zajímavý rovněž rys VOC: vokativ, „jehož funkce předpokládá komunikačního partnera, měl by být ukazatelem konverzace a literárních dialogů“ (s. 40–41); rys se uplatňuje v dimenzi 5 (vyšší vs. nižší míra explicitní adresnosti). Navržený přístup ke stylisticky zaměřenému popisu jazyka je nejen inovativní využitím kvantitativních metod a empirie při určování stylu, včetně zohlednění role proprií, ale představuje také potřebný impuls pro posun zkoumání gramatiky proprií za hranice lexikologie a morfologie do dalšího plánu jazyka. – JD

19. Dvě bibliografie Jiřího Uhlíře

Jiří Uhlíř: Bibliografie Jiřího Uhlíře, Druhý díl, 1. 7. 2017 – 1. 7. 2022.

Jaroměř: Jiří Uhlíř, 2022, 96 s., ISBN 978-80-11-01262-5

Novinky v soupisu prací J. Uhlíře – viz recenzi na 1. díl (AO 2/2019, s. 296–297) z pera M. Novákové.

Jiří Uhlíř: *Božena Němcová inspirací pro umění 1842–2020.*

Jaroměř: Jiří Uhlíř, 2021, 440 s., ISBN 978-80-270-9906-1

Výběrová bibliografie Jiřího Uhlíře představuje ohlas osobnosti Boženy Němcové a jejího díla v poezii, próze, dramatu, filmu, hudbě i ve výtvarném umění, přináší též informace o dosavadních bibliografiích, o diplomových pracích a studiích. V části věnované uctívání Boženy Němcové pak nacházíme i řadu honorifikačních jmen. Po spisovatelce bylo pojmenováno několik vzdělávacích (např. 1888 v Domažlicích, 1893 v Uherském Brodě), čtenářských (1906 ve Vídni) a ženských (1910 v Praze) spolků, škol (1910 v Přerově, 1955 v Jaroměři), dále např. knihovna (1971 v Domažlicích), divadlo (1962 ve Františkových Lázních) apod. První ulice *Boženy Němcové* se objevila v Praze v roce 1896. Své místo má i ve vesmíru jako planetka *Božněmcová* (1979). Jméno Boženy Němcové nese dokonce i odrůda jabloní (2. pol. 19. stol.) a různé nově vyšlechtěné květiny (např. růže v roce 1935,

bílá jirina v roce 1971). Autor si všímá i dalších proprií motivovaných dílem Boženy Němcové, např. v roce 1971 se uskutečnil první dálkový pochod *Cestou Jakuba Haliny* (tj. postavy z povídky Chudí lidé). Všechna tato propria spoluvytvářejí kult osobnosti Boženy Němcové. – ŽD

20. Bohumil Vykypěl – Helena Karlíková – Ilona Janyšková – Vít Boček:
Staroslověnské dědictví ve staré češtině. S příspěvky Davida Kalhouse a Miroslava Vepřky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2021, 304 s., ISBN 978-80-7422-779-0

Monografie, jež svým názvem odkazuje na stejnojmenný projekt GAČR, se věnuje jazykovým a kulturním souvislostem vlivu staroslověnského jazyka na češtinu předmauzského období (do poloviny 14. století). Jádrem kvalitativní etymologicky založené analýzy je soubor několika desítek hesel označený *Potenciální lexikální paleoslovenismy ve staré češtině* (s. 19–153) sestavený především na základě *Slovníku jazyka staroslověnského* a *Staročeského slovníku*. Ten doplňují „jednotlivé nápady, rozptýlené v literatuře k tématu“ (s. 157), pojednané „narrativní formou“ v kapitole *Potenciální nelexikální paleoslovenismy ve staré češtině* (s. 155–170), která věnuje pozornost slovtvorným, syntaktickým a morfologickým záležitostem. Autoři ve svých závěrech (s. 171–196) dospěli k tomu, že nízký podíl bezpečně prokázaných lexikálních přejímek do staré češtiny ukazuje na slabý vliv a marginální roli staroslověnštiny v počátcích staré češtiny a staročeského písemnictví: „za jisté paleoslovenismy lze považovat dvě apelativa a dvě propria [*blahoslaviti, bohorodice, Dimitr, Kliment* – pozn. JD], za pravděpodobné paleoslovenismy, resp. staroslověnštinou pravděpodobně ovlivněné výrazy pak asi osm, resp. tři běžná slova a jeden nelexikální prvek, jakož i osm slov perifernějších [...]; k tomu se pak druží ještě vícero slov, která paleoslovenismy být mohou, ale nejspíš nejsou“ (s. 196).

Především pro antroponomastiku je kniha užitečná nejen precizním a na pramenech a odborné literatuře, včetně onomastických prací, založeným zhodnocením původu devíti osobních jmen (*Dimitr, Ivan, Jimram, Kliment, Metuděj, Ozép, Prokop, Quirillus* a *Vasily*), včetně popisu jazykové stránky a kulturně-historického pozadí adaptačních procesů. Vlastní jména jako dokladový materiál se však objevují i v dalších heslech (např. *hluma, rybítev*) a představují klíčové doklady rovněž v případě diskuze potenciálních nelexikálních paleoslovenismů (s. 168–169). Zde monografie vyvrací starší názor o staroslověnském vlivu na způsob fonologické adaptace řecké sekvence *Vu/vK* do staré češtiny (jména *Havel, Pavel, Šavel, Vavřinec*) a přehodnocuje způsob morfologické adaptace řecko-latinských a-kmenových maskulinních antroponym, konkrétně jejich přiřazování ke kmenům staročeské deklinace, např. a-kmenové (*Juda, Tóma*) či jo-kmenové (*Judáš, Tomáš*). V obou zmíněných případech však autoři hledají vysvětlení v pračeském a staročeském vývoji, nikoliv ve staroslověnském vlivu.

Využitím sociolingvistické a historické perspektivy monografie přináší nejen nový pohled na zdánlivě „vyřešené“ téma, ale díky nezvykle čtivému podání a výborné strukturační celého textu rovněž nabízí intenzivní a místy napínavý čtenářský zážitek. – JD

21. Petr Karlíček: *Průvodce po zaniklých obcích, osadách a samotách pod Bukovou horou. Ústí nad Labem – Zubrnice: Statutární město Ústí nad Labem – Národní muzeum v přírodě – Muzeum v přírodě Zubrnice, 2021, 256 s., ISBN 978-80-86646-65-7*

„Netradiční průvodce“, řečeno slovy autora, ředitele Archivu města Ústí nad Labem, vede čtenáře podél naučné stezky po zaniklých osadách mezi Úštěkem a Ústím nad Labem. Stezka vznikla díky nadšencům v roce 2007, v současné době ji spravuje Muzeum přírody Zubrnice.

Průvodce kombinuje tradiční výkladová hesla vztahující se k jednotlivým lokalitám, včetně informací o vývoji a proměnách jejich pojmenování, s místními pověstmi a dobovými zprávami z černé kroniky. Především v této části onomastik najde řadu zajímavých údajů – ať je to výklad toponym, včetně předválečné přezdívký *Hohnhäuseln* pro *Malé Stínky* (něm. *Klein Zinken*) a poválečných názvů (např. samoty *Mauerschne* – *Michlíkovna*, *Wokerdolen* – *U Pospíšilů*, dle nových majitelů; *Tscherlaken* – *Na Šestnáctce*, dle č.p.), nebo popis demografických proměn obce Vitín, včetně jmen usedlíků.

Podstatnou část textu pak zabírá sedm rozhovorů (s. 167–239). Mezi zpovídanými najdeme po jednom zástupci původních německých obyvatel a poválečných osídlenců, ale především jde o aktéry obnovení paměti místa a obnovení krajiny vysídlených vesnic a samot. – JD

22. Jména pracovníků pražské svatovítské hutě ve 14. století

Jana Maříková-Kubková a kol.: *Katedrála I, II. Průvodce tisíciletou historií katedrály sv. Víta, Václava, Vojtěcha a Panny Marie na Pražském hradě. Praha: Hilbertinum – Společnost Kamila Hilberta, z. s. – Archeologický ústav AV ČR Praha, v. i, 2019, 925 s. (2 svazky), ISBN 978-80-7581-011-3, 978-80-905659-1-3*

V roce 2019 vyšla v Praze spoluprací Hilbertina – Společnosti Kamila Hilberta a Archeologického ústavu AV ČR nákladná a nádherná dvoudílná publikace „Katedrála I, II. Průvodce tisíciletou historií katedrály sv. Víta, Václava, Vojtěcha a Panny Marie na Pražském hradě“, sepsaná řadou autorů pod vedením Jany Maříkové-Kubkové.

První svazek podrobně popisuje nejen dějiny katedrály od počátků do velkého požáru v roce 1541, ale zejména detailně stavbu vysokého chóru katedrály za prvního stavitele Matyáše z Arrasu a jeho pokračovatele Petra Parléře. Podrobně je popsán průběh stavby po roce 1370 až do roku 1378, kdy zemřel císař Karel IV.

Pro toto období se totiž zachovala řada stavebních dokladů, zejména týdenní účetní zápisy z let 1372–1378, vedené stavebním účetním Ondřejem Kotlíkem, který se roku 1375 stal čtvrtým ředitelem stavby katedrály (až do roku 1380). Tyto účetní zápisy zaznamenávají i jména kameníků pracujících ve svatovítské stavební huti a dalších řemeslníků na stavbě i jména dalších spolupracovníků stavby. Tato jména jsou velmi zajímavá.

V prvé řadě lze ze zápisů vyčíst jména prvních ředitelů stavby katedrály. Jsou to:

Bušek Leonardův, první ředitel, + 1350

Mikuláš Holubec, druhý ředitel, + 1355, má bustu v triforiu

Beneš Krabice z Weitmile, třetí ředitel, kronikář, + 1375, má bustu v triforiu

Ondřej Kotlík, čtvrtý ředitel, stavební účetní, + 1380, má bustu v triforiu

Z účetních zápisů vyplývá, že v kamenické huti pracovalo stále 20–35 kameníků, z nichž někteří zřejmě byli stálými pracovníky, jiní se objevují pouze jednou. Tito vysoce odborní řemeslníci v té době putovali od stavby ke stavbě po celé střední Evropě. V huti se pracovalo po většinu roku a kameníci byli vypláceni „od kusu“, tj. za opracovaný kámen, a to podle jeho velikosti a náročnosti opracování. V účtech z let 1372–1378 jsou zapsána následující jména kameníků (uvádím v abecedním pořádku):

Andernoch, Fridl, Hanz z Brna, Henrich, Henrich z Lince, Herman, Ješek, Karlštejn, Kunc, Martin, Michal z Kolína nad Rýnem, Mikeš, Mikuláš, Pavel, Rudel, Rudger, Stephen z Lince, Tilmann, Ulrich, Václav, Warnhoffer a Welfl. Tedy 22 jmen kameníků; určení původu si zřejmě připsal Ondřej Kotlík, aby kameníky přesně identifikoval, jména se totiž často opakovala.

Jména dalších pracovníků na stavbě a ostatních zúčastněných zvenčí podle účetních zápisů: **skalníci** (= lamači kamene v lomech): *kostelecký skalník Duchek, Krása, Velík, zedníci: Pavel, Starosta, Urban, Vojtěch, kováři: Hanz, Rousek, kovářský mistr Václav, zámečník Hanuš, provazníci: Martin, Mikuláš z Pirny, bednáři: Simon, Straka, tesařský mistr Václav, vápeník Raychstein, povozníci: hradčanský povozník Duchek, hradčanský povozník Hašek, Jindřich, Kašpar – povozník z Košíř, Křen ze Zlonic, Kuklik, Mařík, Mikuláš, Pavel – povozník z Malé Strany, Říha, hradčanský povozník Swach, Tomáš-povozník z Letňan, Tomča, hradčanský povozník Václav Ocas, Velislav, Velík ze Žehrovic, voráři: Klement – vorář ze Zbečna, Matras, zlatník Václav, lokátor* (specializovaný kameník osazující opracované kvádry do zdiva) *Václav*.

V účtech jsou jmenováni **obchodníci**, kteří obstarávali materiál pro stavbu: *Frana Terklér – dodavatel vápna, pražský konšel, Fridl z Freibergu – obchodník a dodavatel olova, Hanz z Freibergu, Mix Hražák – dodavatel vápna, Mikuláš Codawer z Lokte – dodavatel uhlí a olova, Noha, Soumar – obchodník z Malé Strany, Vítek*.

Národnost pracovníků lze podle jmen těžko určit, protože Ondřej Kotlík si viditelně některá jména upravoval pro své potřeby, a tak je i možné, že některá

jména migrujících německých řemeslníků mohl počesit a naopak. Přesto jde o soubor zajímavých jmen z vrcholného středověku. U některých z nich jsou zachycena příjmy (*Václav Ocas, Mix Hrašák, Mikuláš Codawer, Frana Terklér...*). Některá samostatná jména nepochybně jsou anebo mohou být příjmy (*Noha, Soumar, Raychstein, Křen* a další).

Údaje u jmen o původu lidí nebo odkud přišli, nám nepřímo odkazují na jména obcí: Hradčany, Kostelec, Košíře, Letňany, Loket, Malá Strana, Zbečno, Zlonice, Žehrovice. A také na lokality mimo české území: Freiberg, Kolín nad Rýnem, Linec, Pirna. – MN

23. Jiří Rejzek: *Zrození češtiny*. Praha: NLN, 2021, 167 s.,

ISBN 978-80-7422-799-8

Monografie J. Rejzka s podtitulem *Jazyková situace a jazykový vývoj v českých zemích mezi 6. a 11. stoletím* obsahuje několik kapitol věnovaných nejstarším doloženým propriím. Zabývá se v nich stručně zeměpisnými jmény před slovanského původu (s. 42–47). Shrnuje teorie o původu jmen *Sámo* a *Vogastisburg* včetně pokusů o lokalizaci tohoto sídla (s. 49–52). Další kapitoly se věnují jménům *Canburg* a *Lech* (s. 71–74), etnonymu *Čech* (s. 91–95) a jménům ve starých pověstech českých (s. 95–99). Na základě výzkumu toponym se pak autor zamýšlí nad možným nářečním rozrůzněním češtiny v tomto období (s. 103–111). – ŽD

24. Martin Slepíčka (ed.): *Historie obce Hrabová. Dějiny, památky a osobnosti Hrabové od 13. století po současnost*. Ostrava: Statutární město Ostrava – městský obvod Hrabová, 2017, 536 s., ISBN 978-80-906618-6-8

Kolektivní monografie pojednávající o dějinách ostravského městského obvodu věnuje samostatný oddíl rovněž toponymům. Jan Slepíčka v kapitole Místní jména (s. 361–397) nejprve stručně vysvětluje základní termíny (toponymum, oikonymum – místní jméno, urbanonymum), posléze se věnuje místnímu jménu *Hrabová* a názvům místních částí (10 toponym; např. *Adámkova samota, Měkýšovec, Pajorkovec, Šídlovec*). Následují oddíly Jména vod (30; např. *Bocan, Kratošek, Mazurovec, Šajar, Ščučí, Zýf*), Pozemková jména (9; *Na kněžském, Okruhlik, Slín*) a Názvy ulic (66; např. *Aviatiků, Jezdiště, Perunova, Vodanova, Závadova*), Názvy podniků (9; zejména hostince, např. *Beskyd, U Chlupatých*) a Ostatní anoikonyma (13; např. *Argentina, Laudonova lípa, Prašivka*).

Z odborného pohledu nedostatky v používané terminologii a klasifikaci vyvažuje fakt, že u jednotlivých vlastních jmen jsou uváděny rovněž jejich varianty včetně údajů o jejich užívání, např. restaurace *Beskyd* „známá také pod názvem U Hňupa“, v případě uličních názvů Slepíčka uvádí také historické podoby. Cenná jsou zejména zachycená hydronyma, svědectví o rozsáhlé rybníční soustavě vytvořené na přelomu 15. a 16. století. – JD

25. Pavel Kosatík: *Jiný TGM*. Paseka: Praha, 2018, 424 s., ISBN 978-80-7432-919-7

Moderní, na širokou veřejnost zaměřená biografie prvního československého prezidenta T. G. Masaryka si všímá rovněž jeho jména. Kosatík začíná své vyprávění Masarykovým narozením – upozorňuje na fakt, že se budoucí prezident narodil necelých sedm měsíců po svatbě, což by mohlo zavdat důvod k podezření o jeho nemanželském původu (s. 7). Nevyužívá však všech indicií, když pouze konstatuje: „Jak bylo zvykem, syn dostal jméno podle světky, jehož svátek připadl na den jeho narození, byl jím Tomáš Akvinský“ (s. 7). Ale Masarykův matrikový otec se jmenoval *Jozef* a tato skutečnost by spíše svědčila pro Masarykův nemanželský původ. Jednou z praxí, jak odlišit nemanželské děti v rámci komunity, bylo dávání neběžných jmen nebo jmen podle svátků připadajících na den narození, srov. jméno nemanželského *Klementa* Gottwalda, narozeného 23. listopadu 1896 na svátek sv. Klementa [pozn. JD].

Autor také upozorňuje, že příjmení otce znělo *Maszárik* (v matričním zápisu je otec uveden jako *Mašarik* [pozn. JD]), což by se do češtiny mělo převádět jako *Masařík* – tak ho také oslovovali spolužáci i učitelé v době gymnaziálních studií. Na základě rady čejkovického kaplana Františka Satory si v roce 1868 požádal o změnu příjmení na *Masaryk* (s. 16). Podoba *Masařík* se pak objevila ve veřejném prostoru jako nadávka ve sporech osmdesátých let 19. století, jak píše Kosatík „inspirovaná tvrzením, že součástí Masarykovy věrolomnosti byla dokonce i změna jeho rodného, méně líbivého příjmení“ (s. 82). – JD

26. Jiří Klůč: *Sokolovo. Ve stínu propagandy*.

Cheb: Svět křídel, 2016, 256 s., ISBN 978-80-87567-85-2

Jiří Klůč. *Kapitán Otakar Jaroš. Příběh hrdiny od Sokolova*.

Cheb: Svět křídel, 2018, 176 s., ISBN 978-80-7573-027-5

Dvě monografie mladého historika Jiřího Klůče, který se specializuje na dějiny československých vojenských jednotek na východní frontě v době druhé světové války, se zaměřují na historické okolnosti bitvy u Sokolova (Ukrajina, 1943). Autor se v nich úspěšně pokusil na základě studia archivních pramenů očistit dva klíčové body – bojové vystoupení čs. jednotky a příběh prvního československého nositele titulu Hrdina Sovětského svazu (in memoriam) – od nánosu komunistické propagandy poválečných let. Velkou pozornost věnuje také jejich druhému životu, a to zejména v textu věnovaném Otakaru Jarošovi. Mapuje pomníky a pamětní desky, zabývá se filmovými a literárními zpracováními a neopomíná ani komemoraci prostřednictvím pojmenování. Klůč podrobně pojednává nejen o historických okolnostech přejmenování Falknova nad Ohří na Sokolov v březnu 1948 (2016, s. 158–164), ale také se zabývá ulicemi pojmenovanými na počest kapitána Otakara Jaroše (2018, s. 127–141). Kde mu to prameny dovozovaly, uvádí i další důležité okolnosti

vzniku uličního názvu, např. rok pojmenování, původní název, neoficiální název, lokalitu (často v blízkosti kasáren), příslušnost do tematického celku uličních názvů (např. Třebíč – *Kpt. Nálepky*, *Gen. Svobody*, *Gen. Sochora*, *Gen. Fanty*; Přerov – *Sokolovská*, *Jána Nálepky*, *Por. Vodičky*) nebo existenci pomníku či pamětní desky. Přehled 92 českých uličních názvů je doplněn 16 doklady ze zahraničí (Slovensko, Ukrajina, Rusko). Toponymum *Sokolovo* i jméno *Otakara Jaroše* však nesly rovněž objekty kasáren, vojenské útvary, školy, kulturní domy, závody apod. (2016, s. 183; 2018, s. 141–147). Klíč také připomíná neúspěšnou snahu z roku 1948 přejmenovat východočeský *Adršpach* a blízké skalní město na *Jarošovy skály* (2018, s. 146). – JD

27. Ladislav Dostál a kol.: *Kunštátsko ...hledání ztraceného času. Kunštát:*

Ladislav Dostál vlastním nákladem, 2022, 384 s., ISBN 978-80-7326-325-6

Kolektivní monografie věnovaná městu Kunštát (okr. Blansko) a jeho širšímu okolí obsahuje nejen stati věnující se výběrově tématům z minulosti regionu (zámek a jeho majitelé, nerealizovaná železnice Polička–Skalice nad Svitavou, faráři nebo školství), ale také dvě kapitoly zajímavé z hlediska onomastiky. Pod nimi jsou podepsáni manželé Marta a Rudolf Šrámkovi, které pojí k sousední obci Rudka silné rodinné i osobní vazby. Kapitola Marty Šrámkové nazvaná *Život lidového vyprávění na Kunštátsku* (s. 149–166) podává přehled lidové slovesnosti od pohádek (jim je pak věnována samostatná kapitola následující) po pověsti demologické, vyprávění ze života a místní etymologické pověsti (s. 152–157). Některé z nich vysvětlují jména obcí a přírodních objektů – kromě lidové etymologie toponyma *Kunštát* („kůň, stát!“) zde najdeme pověsti odkazující k zaniklému osídlení (toponyma *Sedlišťky*, *Na městách*) a také pověsti dodnes živé a existující ve více variantách (kopec *Milenka* – nešťastná láska / osobní jméno Milena; hostinec *U Žáby* – výskyt žab / obrázek žáby). Kapitola Rudolfa Šrámka *Putování po místních jménech mezi Svitavou a Svatkou – Kunštátsko, Olešnicko, Lysicko* (s. 188–219) je členěna do tří částí. Nejprve se věnuje jménům sídlištním, potom toponymům zaniklých osad a poslední oddíl se zabývá pomístními jmény. Zde autor postupuje nikoliv dle jednotlivých toponym, ale „podle slov, která jsou jejich motivačním základem“ (s. 210) a výklady řadí tematicky: přírodní objekty (např. chochol, *Kulišek*), terén a půda (sopouch), vodní objekty (potok *Úmoří*, mokřinatá louka *Na kadani*, jména studánek, včetně toponyma *Hadaň*), porost (*Híví*), způsob získávání půdy (*Lazy*, *Kopaniny*), vojenské objekty a strážní místa (*Stráž*, *Špilberk*, *Špimberk*) nebo komunikace (*U Dálnice* / *U Hitlera*, zaniklé názvy *Český chodník*, *Semerink*). U jednotlivých toponym autor uvádí nejen širší kontext a areály, ale také nářeční podoby. Rudolf Šrámek je rovněž autorem kapitoly věnované místnímu nářečí (s. 175–187), v jejímž závěru se zabývá obyvatelskými jmény (s. 186–187), a to včetně jazykových hříček (např. *Křetín* – *Skřeti*, *Sebranice* – *Sebrankáři*, *Touboř* – *Tuberáci*). Nedílnou součástí knihy je i kapitola

věnovaná králi Jiřímu z Kunštátu a Poděbrad (s. 95–101) zachycující také místa paměti spojená s jeho osobností: *Jiříkova lípa*, zámecká věž *Poděbradka*, dále hostinec *U krále Jiřího*, *náměstí Krále Jiřího* a bastion krále Jiřího. – JD

V. JEDNOTLIVÁ JMÉNA

28. Turecko změnilo své oficiální anglické exonymum

Turecko změnilo jeden z mezinárodních názvů, ten v angličtině se bude nově psát *Türkiye*. Změnu na žádost turecké vlády uznala 1. 6. 2022 Organizace spojených národů (OSN) a bude zavedena do jejich číselníku (ČTK, Turecko se přejmenovalo. Už nechce připomínat drůbež, [newsbox.cz](https://newsbox.cz/zpravy/turecko-se-prejmenovalo-uz-nechce-pripominat-drubez-93hc3ytr), 2. 6. 2022, <https://newsbox.cz/zpravy/turecko-se-prejmenovalo-uz-nechce-pripominat-drubez-93hc3ytr>). – ŽD

29. Město Asbestos se přejmenuje

Kanadské město *Asbestos*, pojmenované po minerálu, který se tu těžil, se rozhodlo pro změnu svého názvu, který je vnímán negativně od té doby, kdy se ukázaly škodlivé účinky azbestu. O novém názvu hlasovali místní obyvatelé. Zvítězil návrh na *Val-des-Sources*. Mezi dalšími návrhy bylo: *L'Azur-des-Cantons*, *Jeffrey-sur-le-Lac*, *Larochelle*, *Phénix* a *Trois-Lacs* (New name for a Canadian town called Asbestos, BBC, 19. 10. 2020, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-54608836>). – ŽD

30. Kazachstán znovu přejmenoval své hlavní město

Kazachstánští zákonodárci v sobotu 17. 9. 2022 přejmenovali své hlavní město *Nur-Sultan* zpět na *Astanu*. *Astana*, ležící v centru státu, se stala hlavním městem Kazachstánu rozhodnutím tehdejšího prezidenta Nursultana Nazarbajeva v roce 1997 (místo dřívější metropole *Almaty*) a v roce 2019 byla na jeho počest přejmenována na *Nur-Sultan*. Nazarbajev vykonával do ledna 2022 důležité funkce (byl v čele strany Nur-Otan a předsedou bezpečnostní rady). Vzdal se jich v souvislosti s protesty proti cenám paliv. Současný prezident Kasym-Žomart Tokajev i jeho vláda se snaží od něj distancovat. (Zdroj: ČTK, 17. 9. 2022 [online] <<https://www.novinky.cz/clanek/ranicni-evropa-kazachstan-znovu-prejmenoval-sve-hlavni-mesto-40408952>>) – JM

31. Čertova brázda

Pomístní jméno *Čertova brázda* na Českobrodsku bylo zpracováno pod heslovými slovy BRÁZDA a ČERT ve *Slovníku pomístních jmen v Čechách* (Praha 2009, s. 52; <https://spjc.ujc.cas.cz>). V obou heslových odstavcích se (podle literatury nebo soupisu PJ) zmiňuje legenda, kterou se jméno objasňuje v lidové tradici. Podle ní

sv. Prokop zapráhl čerty, rušící ho při rozjímání v sázavském klášteře, do pluhu a vyoral s nimi hlubokou brázdu až do své rodné Chotouně.

Problematickou *Čertovy brázdy* se zabýval vedoucí oddělení informatiky na 1. LF UK Čestmír Štuka ve spolupráci s archeologem ze Středočeského muzea v Roztokách u Prahy Petrem Novým. Společně dospěli k závěrům, které vyvracejí teorii, podle níž by jméno *Čertova brázda* mohlo naznačovat průběh staré dálkové komunikace. Využili při tom data dálkového průzkumu terénu, zejména tzv. lidarů (Light Detection And Ranging), který v archeologii slouží k objevování zaniklých (stavebních) struktur, jinak skoro neviditelných. Na digitálním modelu terénu pořízeném lidarem se ukázala linie vyvýšeného terénu mezi Chotouní a Lipany a též na jižním svahu Lipské hory, kde se průběh *Čertovy brázdy* dříve ani nepředpokládal. Porostové příznaky a georadarové snímání potvrdily podzemní zbytky stavby. Podle slov Č. Štuky „[n]ěkdy, nejspíš v raném středověku nebo dříve, zde postavili mohutný, pět kilometrů dlouhý a několik metrů vysoký liniový val s příkopy po obou stranách. Nejspíš sloužil pro kontrolu důležitých západovýchodních cest a také jako symbol moci. Postavit v takové délce takto přímou stavbu vyžadovalo perfektní organizaci a inženýrskou zdatnost“. Uvedenou hypotézu podpořil i objev na jižním konci linie v zalesněné roklí u Vitic, kde odborníci našli zbytky původního valu. Datace stavby si vyžádá ještě archeologický výzkum.

Jde o zcela ojedinělý objev, který zatím u nás nemá obdoby. Výzkumníci však dle bádání v terénu usuzují, že by se podobný val mohl nacházet i na nedalekém úbočí Oškobrhu u Libice nad Cidlinou (podle Slovníku pomístních jmen byl na Poděbradsku zaznamenán název s apelativem *brázda*). Existence obdobných staveb je doložena v Německu či Velké Británii.

Článek jasně ukazuje styčné body onomastiky s historií a archeologií – konkrétně anoikonyma mohou poukazovat na výskyt zaniklých objektů (obcí apod.). Jistě by bylo zajímavé zjišťovat, zda též další pomístní jména s apelativem *brázda* nemohou být vodítkem pro vyhledávání obdobných objektů jako název *Čertova brázda*. Do určité míry tomu nasvědčuje jejich lokalizace. (Zdroj: Filip Šára: Objev, který nemá obdoby. Výzkumníci našli na trase Čertovy brázdy u Lipan liniový val. [online] <<https://www.novinky.cz/veda-skoly/clanek/objev-ktery-nema-obdoby-vyzkumnici-nasli-na-trase-certovy-brazdy-u-lipan-liniovy-val-40370549>>, 30. 8. 2021) – JM

32. Anketa „Jméno pro poničenou skálu“

V letních měsících roku 2021 došlo k záměrnému poničení výrazného pískovcového skalního útvaru u tzv. *Pánovy cesty* v *Broumovských stěnách*. Skupina občanů nesouhlasících s odsekáním skály pouze pro snazší průjezd lesních strojů v reakci na to vyhlásila anketu na jméno poškozeného skalního útvaru. Anketa byla zveřejněna 5. října 2021. Občané mohli jména navrhopvat a následně o nich hlasovat na facebookové stránce „Skála na Pánově cestě“.

Během dvou týdnů se sešlo celkem 55 unikátních jmen. Řada z nich sémanticky odkazovala k nešetřné těžbě dřeva v *Broumovských stěnách* a k neadekvátnímu zásahu člověka do pískovcové krajiny (*Bezbranná*, *Brána smutku*, *Chamtivost a bezbrannost*, *Mamon*, *Němý divák*, *Odsekánek*, *Otevřená (b)rána*, *Poškozená*, *U bezmozka*, *Zkurvená*). Jiná navržená jména upozorňovala na viníka celé události, jímž je v očích široké veřejnosti vedení Správy Chráněné krajinné oblasti Broumovsko: *Byrokrat*, *Ostuda CHKO*, *Oligarchova*, *Zub CHKO*, náleží sem i ironické jméno *Ochránců přírody*. Dále pak se objevila jména s přímým odkazem k vedoucím členům Správy CHKO Haně Heinzelové a Petru Kunovi, kteří neměli být navrženými názvy oslaveni, nýbrž dehonestováni: *Heinzelová*, *Kunův pomník*, *Bláhová Kuna*, *Kuna Heinzelová*. Poslední dvě z nich využívala hru se slovy prostřednictvím aktualizace významu fundujícího apelativa u příjmení Kuna.

Objevily se i návrhy obsahující frazémy, a to např. jména *Když se kácí les*, *lítají třísky* nebo *Já pán, ty pán*. Druhé z nich navíc prostřednictvím aluze odkazovalo ke skutečnosti, že se poškozená skála nachází u *Pánovy cesty*, která překračuje hřbet *Broumovských stěn* a spojuje Broumovsko s Polickem. *Pánova cesta* získala své jméno po opatu Selenderovi, jenž po ní měl údajně prchat v roce 1619 před rozzuřenými broumovskými měšťany. K této historické osobnosti, jež podle pramenů neopustila Broumov přes neprostupný skalní hřbet, nýbrž zcela opačným směrem, odkazovala ještě navržená jména *Církevní a Pánova brána*, stejně jako i vítěz celé ankety, jméno *Pánarána*. – MP

VI. OSTATNÍ

33. Jména festivalů židovské kultury

Již mnoho let se konají v různých městech v Čechách i na Moravě festivaly židovské kultury, často v místech, kde bývalo před válkou významné židovské osídlení. Jejich náplní jsou koncerty, divadelní představení, přednášky, komentované prohlídky, výstavy apod.

Jeden z prvních (od roku 1993) nese popisný název *BOSKOVICE – festival pro židovskou čtvrť*, původní podtitul zněl *pro zachování a obnovu židovské čtvrti*, neboť akce „měla za cíl upozornit média a širokou i odbornou veřejnost na existenci tohoto architektonického unikátu a na neutěšený stav v jakém se nachází, zabránit tak jeho likvidaci a přispět k obnově“ (<https://www.boskovice-festival.cz/cs/historie-festivalu>). Podobně popisné jsou názvy *Dny židovské kultury Olomouc* (od roku 2007) a *Dny židovské kultury v Mikulově* (od roku 2019).

Hebrejský název má od roku 2000 pořádaný festival židovské kultury v Holešově *Ha-Makom* – pořadatelé jej vysvětlují takto: „Skrytou symboliku názvu pravi delného holešovského festivalu už jistě znáte. Ha-Makom znamená jednak místo,

zároveň ovšem také i opisný titul Vznešeného, tedy pánaboha.“ (<http://www.zidovskyyfestival.cz/>) Hebrejské je i jméno festivalu, který probíhá od roku 2003 v Třebíči, *Šamajim* (שמאים) znamená ‚nebe‘. *POLIN – festival židovské kultury* se koná v Polné od roku 2016, jeho organizátorka o názvu říká: „Proč název Polin? V historických mapách je jako Polin hebrejsky označováno město Polná.“ (https://jihlavsky.denik.cz/zpravy_region/zidovsky-festival-polin-chce-napodobit-trebitsky-samajim-20170616.html). Z jazyka jidiš pak pochází název brněnského festivalu Štetl Fest (od roku 2022), štetl znamená ‚městečko‘.

Další dva názvy festivalů jsou motivovány označením tradičních židovských pokrmů – *Jičínský šoulet* (od roku 2009) a *Teplický cimes* (od roku 2016). Šoulet je jídlo připravované na šábes z krup, luštěnin a masa, cimes je dezert většinou z jablek a mrkve, popř. ze švestek či jiného ovce.

Od roku 2000 se v Praze i v dalších městech konal festival česko-německo-židovské kultury *Devět bran*, což je odkaz k titulu poetické knihy o chasidech od Jiřího Langera z roku 1937 *Devět bran*. Jako židovsko-křesťanský se charakterizuje i ostravský festival *Templfest* (od roku 2012), jehož název je složeninou z apelativa templ ve významu ‚synagoga‘ a zkráceného fest místo festival. Obdobně jsou ze zkratk složeny i názvy festivalů, které se svým zaměřením od ostatních poněkud liší, od roku 2011 probíhá v Praze festival židovských organizací a komunit *JudaFest* (tj. **jud**aistický festival) a od stejného roku je v Praze pořádán organizací Muzika judaika mezinárodní hudební festival *MAŽIF* (tj. **ma**lý **žid**ovský festival) zaměřený na židovskou hudbu. – ŽD

34. Jména genů

Jakými způsoby vznikají jména genů, je představeno především na příkladu genů u octomilek. Výzkum octomilek má své počátky na samém začátku 20. století, kdy se jím zabýval Thomas Hunt Morgan, který jako jeden z prvních (po Mendelovi) zavedl základní pravidla dědičnosti, za což obdržel v roce 1933 Nobelovu cenu.

Octomilky mají 60 % sekvence DNA shodných s člověkem, mají krátký životní cyklus (lze sledovat mnoho jejich generací) atd., takže jejich genetický výzkum je přínosný i pro zkoumání genetiky člověka. Většina genů, o nichž se mluví v příspěvku, byla pojmenována podle toho, jak se jejich mutace projevila ve vývoji octomilek. Gen, jehož změna vede k problémům při vývoji vnějších genitálií těchto mušek, byl nazván *Ken and Barbie* podle (anatomicky zjednodušených) panenek. Mutace určitých genů způsobuje, že se embrya octomilek vyvíjejí se strašidelnými malformacemi – tyto geny byly označeny *disembodied*, *phantom*, *shade*, *shadow*, *shroud*, *spook* a *spookier* a celá jejich skupina dostala jméno *Halloween genes*. Některé geny octomilek ovlivňují jejich citlivost na alkohol. Gen, jehož mutace zapříčiňuje větší rezistenci mušek vůči alkoholu, byl pojmenován *Happyhour*, další gen, jehož změna naopak způsobuje zvýšenou vnímavost vůči alkoholu, dostal

jméno *Cheapdate* a gen, jehož mutací se mušky postupně stávají tolerantnějšími k alkoholu, se nazývá *Hangover*. Octomilky mají ve svém složeném oku osm fotoreceptorů. Vědci objevili gen, jehož mutace má za následek ztrátu sedmého z nich – tento gen byl nazván *Sevenless* a další geny, které s ním interagují, byly pojmenovány podle vzoru série hororových filmů o Frankensteinovi („Frankensteinova nevěsta“, ...) *Bride of Sevenless* (též *BOSS*), *Daughter of Sevenless* a *Son of Sevenless*. Změna jiného genu přináší dvojnásobné prodloužení života octomilek a tento gen byl pokřtěn *INDY*. Jde o zkratku věty „I’m Not Dead Yet“, která odkazuje na britskou komediální skupinu „Monty Python“. Výsledkem mutace určitého genu jsou mušky bez srdce a tento gen nese jméno *Tinman* podle kouzelníka z filmu „Čaroděj ze země Oz“, který neměl srdce. Jeden zmutovaný gen způsobuje těžké neurologické postižení v podobě dutin v mozku a podle toho dostal jméno *Swiss Cheese* atd.

Některá jména genů u octomilek mají i jinou motivaci, než jsou důsledky jejich mutace – např. geny, které kódují několik složek mezibuněčné hmoty (extracelulární matrix), byly pojmenovány *Trynity*, *Nyobe*, *Morpheus*, *Neyo* (*Neo*) a *Cypher* podle postav z filmu „Matrix“.

Jména přirozeně dostávají i geny jiných organismů. Jako příklad se uvádějí geny rostliny *Arabidopsis thaliana*, které byly pojmenovány *Clark Kent* a *Superman*. Jejich mutací vzniká rostlina s velkým množstvím samčích částí květu – tyčinek. Naproti tomu existuje gen nazvaný *Kryptonite*, jehož změna způsobuje ztrátu tyčinek v květu rostliny, a tedy její neplodnost. Mutace jednoho genu u akvarijní ryбки zebříčky má za následek její silnou přecitlivělost na světlo a daný gen byl pojmenován *Dracula*. U ovci byl nalezen gen, po jehož mutaci se vyvíjejí jedinci s velkou zadní částí těla – byl pojmenován *Callipyge*, což řecky znamená „pěkný zadek“, atd.

Problémem se stává jméno genu, pokud jeho mutace u člověka způsobuje těžká onemocnění. Gen, který byl při výzkumu octomilek nazván *Hedgehog* (při jeho mutaci jsou muší embrya pokryta drobnými hroty), má paralelu i u savců, tedy i u člověka. U nich byl pojmenován *Sonic Hedgehog* podle postavy „Sonic The Hedgehog“ z počítačové hry. Jeho změny u člověka způsobují těžké defekty mozku, lebky i obličeje. Užívání obdobných jmen se vnímá jako necitlivé vůči pacientům i jejich rodinám. Proto organizace „Human Genome Organization Gene Nomenclature Committee“ po konzultaci s odborníky jména některých genů změnila. Konkrétně jméno *Sonic Hedgehog* bylo nahrazeno zkratkou *SHH*.

Uvedená „zábavná“ jména se hodnotí jako určité odlehčení náročné a někdy frustrující práce vědců, kteří se zabývají genetickým výzkumem a možnostmi léčby závažných chorob. (Zdroj: Oh, Those Gene Names, Racio Scientiae Blog, 8/29/2018, <https://ratioscientiae.weebly.com/ratio-scientiae-blog/oh-those-gene-names>, cit. 5. 6. 2021; konzultováno s Mgr. Zuzanou Benešovou /Biotechnologický ústav AV ČR, v. v. i., Vestec/ a upraveno podle jejich připomínek.) – JM

35. Jméno, které vám přinese cesta (přezdívky hikerů na PCT)

Pacifická hřebenovka (Pacific Crest Trail – PCT) je dálková turistická trasa, která vede od hranic USA s Mexikem až po hranice s Kanadou a měří 4 277 km. Trasa byla dokončena v roce 1993 a od té doby jí absolvovalo velké množství lidí, kteří ji šli buď po částech, nebo najednou. Lidem, kteří se snaží danou trasu ujit najednou, se v angličtině říká *thruhikers*. Zvládnutí trasy tímto způsobem je náročné, protože doba, kdy je to možné (s ohledem na přechody horských hřebenů) je relativně krátká a trvá jen několik měsíců (od dubna do října). Kromě toho vyžaduje určitý typ výbavy, fyzické zdatnosti a psychické odolnosti. Velkou podporou je však komunita lidí, kteří se na trase pohybují spolu s vámi. Jednou z tradic této komunity je to, že noví členové dostávají přezdívky (*trail names*), pod kterými jsou pak známi ostatním, a to i na jiných trasách. Vysvětlení, se kterým se setkala Christine Thürmerová, která PCT šla poprvé v roce 2004 a o dálkových pěších trasách v USA napsala knihu, je čistě praktické: „všichni jsou opálení, mají stejně odřbané hadry zelenohnědé barvy, kluci jsou navíc všichni zarostlí a většina z nich se jmenuje Jim nebo Bill, takže přezdívky jsou mnohem jednodušší a konkrétnější, než používání označení typu „ten Jim, co má fousy“ (Thürmer, 2018, s. 39). Thürmerová popisuje, jak ke vzniku těchto přezdívek dochází. Jména většinou vychází z vlastnosti, dovednosti či předchozí zkušenosti pro danou osobu charakteristickou (např. *Selfmade* si většinu oblečení a další výbavy na kempování ušila sama, *Navigator* měl velmi dobrý smysl pro orientaci, *Pitcher* hrál v minulosti baseball apod.). Thürmerová si sama vysloužila přezdívku *German Tourist* (zkráceně ji také oslovovali *GT*) a k jejímu vzniku došlo náhodou, když chybně použila anglický výraz *pretty* pro muže (používá se pouze o ženách). Jednalo o to, že za přítomnosti ostatních řekla svému kamarádovi na trase, že má *pretty legs* („pěkné nožky“). Nesprávnost výrazu všechny pobavila a výraz se zároveň okamžitě pro dotyčného ujal jako přezdívka, ze které nebyl moc nadšený. Když se Thürmerová bránila, že není rodilá mluvčí, nezná všechny kulturní a jazykové nuance a je „jen pitomej německej turista“, stal se tento výraz přezdívkou pro ni. Přezdívky jsou uznávány i formálně a pokud absolvujete kromě PCT i další dvě dálkové pěší trasy v USA (Continental Divide Trail a Appalachian Trail) a dohromady tak urazíte 12 700 km, dostanete certifikát od Americké asociace dálkové pěší turistiky, kde je vedle jména uvedena i přezdívka dotyčného.

Vzhledem k tomu, že Thürmerová popisuje zkušenosti, od kterých už uplynulo několik let, chtěla jsem zjistit, zda tento zvyk panuje na PCT dodnes a jaké zkušenosti s ní mají Češi, kteří PCT šli. Kontaktovala jsem facebookovou skupinu *PCT – CZ skupina* a ptala se na aktuální zkušenosti. Dotaz vzbudil zájem a dostala jsem několik odpovědí. Přezdívky se používají stále. Podle slov jednoho člena „stačí udělat něco nechutného nebo trapného a dostaneš ji hned“. Někteří ji dostali na začátku svého putování (např. *Spacepad* uvádí, že třetí den mu při pauze uletěla

podložka pod zadek, tzv. *sitpad* a začala se točit ve větrném víru a stoupat vzhůru, pozorovali ji asi 15 minut a „nejspíš pak skončila někde ve vesmíru“, odtud *spacepad*), někteří v průběhu cesty (*Sideburn* kvůli opálení, protože po stranách obličejů mu zůstaly nožičky od brýlí) a někteří až ke konci (*Fuego* rozdělával oheň pokaždé, když to bylo možné, srov. *fuego* šp. ‚oheň‘). Za zmínku stojí případ, kdy daná přezdívková existovala i pro jiné osoby. Jednalo se o dívku, která šla poměrně rychle, a to navzdory tomu, že jí slezla na chodidlech kůže. Kromě toho si podle svých slov dovedla „poradit s oplzlým otrapou“ a když ještě ostatní přišli na to, že se věnuje šermu, začali jí říkat *Xena*. Nositelka ví, že na trase byla zároveň s ní ještě jiná dívka se stejnou přezdívkou, ale osobně se nepotkaly a očividně měly i jiný okruh známých, takže odlišování nebylo nutné. Následující rok podle ní byla na trase další Češka se stejnou přezdívkou. Na závěr uvedme ještě přezdívkou, která měla také variantu vytvořenou jako slovní hříčku. Dívce (Češka) začali pro její rychlé tempo říkat *SpeedDevil* (*speed* může v ang. znamenat ‚rychlost‘, ale také se jedná o slangové označení amfetaminu; *devil* ‚děbel‘). Přezdívkou ostatní občas obměňovali a používali *Speedczech*, protože ang. *Czech* (‚Čech, Češka‘) má stejnou výslovnost jako *check* (‚kontrola‘) a asociuje spojení *speed check* (‚kontrola rychlosti‘).

Na internetu je možné najít mnoho příspěvků o osobních zkušenostech z PCT a získání přezdívkou, nejsem si však vědoma toho, že by se problematice *trail names* někdo věnoval z onomastického hlediska. Domnívám se, že by bylo velmi zajímavé provést například klasifikaci jmen s ohledem na národnost jednotlivých hikerů, na jazyk, ve kterém přezdívková vznikla a také na dobu vzniku. Zajímavé, ale rozhodně ne jednoduché, protože za každým jménem je příběh, bez něhož není možné přezdívkou plně pochopit a zařadit. I proto by bylo dobré zkoumat *trail names* i z dalších hledisek, které by zahrnovala také psychologické, sociologické a etnografické metody. Přezdívkové jsou totiž na PCT vnímány jako symbol nového začátku (znovuzrození) či osvobození se od předchozího života. Nový život znamená novou identitu a nové jméno. Pro vytváření přezdívek existují také pravidla: 1. přezdívkou si nelze vytvořit sám, je možné ji pouze dostat; 2. v případě, že se s přezdívkou neztotožňujete, je dovoleno ji odmítnout, ale i tak je možné, že vám budou lidé okolo říkat, jak chtějí. (Viz HWA.) Existence pravidel pro pojmenování a chápání jména jako nové identity v jiné realitě mohou do určité míry připomínat přechodové rituály (Zdroje: Christine Thürmer, *Laufen, Essen, Schlafen*, 2018, s. 37–50; HWA /Halfway anywhere, <https://www.halfwayanywhere.com/trails/pacific-crest-trail/trail-names/>, cit. 2021-06-21; Facebook: *PCT – CZ skupina* /dotaz a odpovědi 31. 5. – 4. 6. 2021/). – SW

36. Anekdoty složené z proprií

Čeněk Zíbrt uveřejnil v časopise *Český lid* v roce 1927 následující výzvu týkající se žertovných hříček se jmény osobními a místními: „Sbíráám tyto hříčky a prosím za pomoc. Příklad: Frant. Teplý, Paměti starožitného města Miličina a jeho

okolí, v Praze, 1899, str. 185: „Ve vsi Vesci byli sousedé Jan Jindra, Vojtěch Brabník, Jan Pospíšil. Lid vtipkoval: Jindra za bravíkem pospíšil. V Dolním Borku sousedé: Vojtěch Korouš, Matěj Trefil, Vít Čermák, Jakub Malík, Tomáš Petráš, Jan Kudlík. Lid vtipkoval: Korouš trefil čermáka maličkou kudličkou.“ – Kdo zná podobné vtipy a hříčky?“ Bohužel již později nepublikoval, zda mu na jeho výzvu někdo odpověděl.

Známa je např. tato hříčka: *Mladý, Zajíc, Vyskočil, Tvrdý, Bobek, Výtlačil*. Jedná se asi o nejznámější větu složenou pouze z příjmení, najdeme ji v různých obměnách, jak tak koluje mezi lidmi, takže někdy je *Zajíc Starý*, jindy *Veselý* nebo *Bílý*. Liší se i okolnosti, za kterých se měla taková partička údajně sejít, někdy se mluví o mužstvu na volejbalovém zápase, jindy o hokejovém nebo fotbalovém, podle jiných verzí, které kolují na internetu, se mělo jednat o sousedy z jedné vesnice nebo o štamgasty z jedné hospody.

Pouze ze slovesných příjmení je pak složen i tento poněkud košilátý vtip s tragickým koncem, který jsem kdysi našla v jedné sbírce anekdot: *Nudil, Procházel, Uviděl, Prohlížel, Hodnotil, Dohnal, Zastavil, Nabízel, Sliboval, Nedostal, Přecechtěl, Přemluvil, Pozval, Svlékal, Hekal, Vstal, Zapnul, Odešel, Svědil, Štípal, Polekal, Léčil, Mazal, Nadával, Bědoval, Uřezal, Zahodil*.

Pouze z místních jmen je pak vyprávěn příběh jednoho milostného vztahu, který jako video zveřejnila pod názvem Zálet nad kukaččím hnízdem MALL.TV (<https://sledujumall.tv/SexualniTuristika>) a údajně vznikl během 7 681 km dlouhé trasy. Sledujeme v ní dvojici, která jede autem přes obce: *Krásná, Babice, Štíhlice, Čučice, Pohledy, Hovorany, Viničné Šumice, Toužim, Libáň, Pelechy, Žár, Kozlany, Kouřim, Hořín, Rozkoš*. Auto pak míří do obce *Řitka*, ale vycouvá z ní a místo toho pokračuje do obce *Pičín*, kterou projede hned několikrát tam a zpět. Poté se auto zastaví, protože praskla guma. Auto pak vidíme, jak odjíždí pryč od obce *Krámy*. Sledně ze dvojice naroste bříško a zamíří s mužem do obce *Radnice* a *Veselice*. Následuje *Nový Život* a *Rodinov* a rodinná rutina: *Úterý, Prádlo, Pátek, Okna, Sobotka, Úklid, Úterý, Prádlo...* Muž pak pozoruje se zájmem ceduli *Roupov*, vystoupí a zamíří si to do obcí *Sousedovice, Dívčice, Hříšice, Smilovice*. Zanechá to ovšem následky, jak říkají cedule *Šitbořice* a *Opařany*. Pár pak jede přes *Zlobice, Řevnice, Svárov, Prosíčka, Neustupov* a *Rozvadov*. Žena s dítětem vystoupí a odkáže na ceduli *Prasek*. Muž zůstane v autě a projíždí *Samotín, Pitín, Hulín, Pivín, Trpín, Pivkovice, Žebrák, Troskovice*. Pak si k němu ovšem žena znovu přisledne a příběh je zakončen přeškrtnutou cedulí obce *Počátky*. – ŽD